

tendencies of education and explores their compliance with the modern tasks of education plays an important role in this process.

Full-fledged reformation of educational systems, national system of education in Ukraine, in particular, modernisation of school are impossible without taking into consideration the achievements of folk education, its traditions and ethno-pedagogical foundations which do not only favour learning and awareness of folk educational experience but also raise the level of spirituality in youth and revive matrix foundations of cultural growth of a human.

Scientific comprehension of ethno-pedagogy as a component of national culture and its interaction with other socio-cultural factors can serve as an effective source of national self-awareness of Ukrainian national idea and harmonization of cultural-educational space.

In the given work the role of ethno-pedagogy as a cultural-anthropological phenomenon in the formation of the holistic harmonious personality has been studied and the importance of building cultural-educational space on the bases of the revival of national awareness and respect for folk traditions which is enabled due to the implementation of cultural-anthropological foundations of national ethno-pedagogy into the content of learning and upbringing has been proved. The attention is focused on the necessity to include cultural-anthropological foundations of ethno-pedagogy into the content of education and the fact that the use of cultural-anthropological foundations of ethno-pedagogy and ethno-pedagogical principles of upbringing will favour the development of thoroughly developed harmonious personality has been proved.

Key words: *cultural anthropological approach, ethno-pedagogy, cultural conformity, folk upbringing, natural conformity, ethno-pedagogy, cultural-educational space, cultural-anthropologic foundations.*

УДК 37.01/09.

О. О. Єжова

Сумський державний педагогічний
Університет імені А. С. Макаренка

МОДЕЛЮВАННЯ ЗДОРОВ'ЯСПРЯМОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті представлено наукові підходи до моделювання здоров'яспрямованої діяльності навчальних закладів як закладів Школи сприяння здоров'ю. Висловлюється думка, що доцільним є застосування декількох наукових підходів до побудови педагогічної моделі, за умови збереження провідної ролі одного з них. Відповідно до визначеного провідного підходу моделі здоров'яспрямованої діяльності мають свої особливості. Наведена загальна структурна модель здоров'яспрямованої діяльності Школи сприяння здоров'ю на основі системного підходу.

Ключові слова: *моделювання, модель, здоров'яспрямована діяльність, наукові підходи, Школа сприяння здоров'ю.*

Постановка проблеми. У педагогічних дослідженнях чільне місце посідає проектування, завдяки якому дослідники уявляють процес або явище, зазначають план дій для досягнення очікуваного результату тощо.

Проектування найчастіше здійснюється методом моделювання. Тому кінцевим результатом моделювання завжди виступає модель. Дослідження здоров'яспрямованої діяльності у вітчизняних навчальних закладах, насамперед у закладах, що входять до Національної або обласних мереж Шкіл сприяння здоров'ю, дозволяє стверджувати, що в Україні відсутня загальна модель (або декілька загальних моделей) Школи сприяння здоров'ю та не визначені провідні наукові підходи до процесу моделювання здоров'яспрямованої діяльності, які можна було б рекомендувати педагогічним колективам для застосування у своїй діяльності. Аналіз існуючих моделей Шкіл сприяння здоров'ю свідчить, переважно, про неготовність учителів до побудови власної моделі Школи сприяння здоров'ю.

Аналіз актуальних досліджень. Здоров'яспрямовану діяльність у навчальних закладах розуміємо як сукупність планомірних освітніх дій і заходів, зосереджених на збереженні й зміцненні здоров'я учнів шляхом формування в них ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших [4]. Для її моделювання необхідно уточнити термінологічний апарат, зокрема поняття «моделювання» й «модель». Згідно з визначенням В. Штоффа, модель – це система, яка уявлена або впроваджується; відображає об'єкт дослідження та здатна його замінити; її вивчення дає нову інформацію про об'єкт дослідження [8, 19]. В Енциклопедії освіти модель визначена як «умовна або матеріально-реалізована система, котра відображає або відтворює об'єкт дослідження та здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта» [3, 516]. Отже, будь-яка модель у педагогічних дослідженнях має відображати процес (навчання, виховання, будь-якого виду діяльності, формування особистісних якостей професійної компетентності тощо).

Під моделюванням здебільшого розуміють процес побудови й дослідження моделей. Аналіз вітчизняної педагогічної літератури свідчить про те, що під поняттям «педагогічне моделювання» науковці розуміють відображення характеристик існуючої освітньої системи в спеціально створеному об'єкті, який виступає моделлю.

Моделі класифікуються за різними ознаками, зокрема, за відтворюваними характеристиками. На думку російських учених, у цій класифікації можна виділити субстанціональні, структурні, функціональні та змішані моделі [2]. У педагогічних дослідженнях найчастіше використовуються змішані, структурні та функціональні моделі. Структурні моделі відповідають внутрішній організації об'єкту, що проектується, та

відповідно до тлумачення поняття «структура» [1] відображують взаєморозміщення й певний взаємозв'язок складових частин цілого, його внутрішню будову. Отже, за структурними моделями можна вивчати складові здоров'яспрямованої діяльності у Школі сприяння здоров'ю та взаємозв'язки між ними. Функціональні моделі обов'язково мають відтворювати функції, тобто діяльність, роль об'єкта в межах деякої системи, у нашому випадку педагогічної системи здоров'яспрямованої діяльності Школи сприяння здоров'ю. Змішані моделі передбачають врахування як внутрішньої будови об'єкту з усіма взаємозв'язками, так і функцій, що виконуються його структурними елементами. Найчастіше змішані моделі називають структурно-функціональними.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей наукових підходів під час моделювання здоров'яспрямованої діяльності в навчальних закладах і теоретичному обґрунтуванні загальної структурної моделі Школи сприяння здоров'ю.

Виклад основного матеріалу. Для моделювання педагогічних об'єктів та явищ, як і під час будь-якого моделювання, насамперед, необхідно визначитися з його метою та підібрати відповідні наукові підходи.

Мета моделювання або побудови моделі може полягати у з'ясуванні конкретних особливостей педагогічної діяльності, встановленні взаємозв'язків між елементами педагогічної системи (або іншого об'єкту, явища), пошуку ефективних засобів управління, встановлення взаємозв'язків, дієвих контактів між різними організаціями, установами тощо. Відповідно до визначеної мети обираються наукові підходи до побудови моделі досліджуваного об'єкта, при цьому один із підходів можна визначати як провідний, а інші – додаткові, або супутні.

На конкретних прикладах розглянемо декілька наукових підходів до моделювання педагогічних систем (педагогічних процесів) і зупинимося на особливостях, які визначаються застосуванням підходом і мають простежуватись у графічному зображенні моделі здоров'яспрямованої діяльності.

Системний підхід передбачає графічне зображення всіх елементів педагогічної системи Школи сприяння здоров'ю у їх взаємозв'язку. Особливістю цього підходу можна назвати поєднання різних елементів, блоків системи в єдине ціле, тому що принцип цілісності – один із провідних у системному підході. Застосування системного підходу викликане необхідністю об'єднання зусиль усіх суб'єктів навчально-виховного процесу для організації системної здоров'яспрямованої

діяльності навчального закладу. Системоутворюючим фактором Школи сприяння здоров'ю виступають її суб'єкти: учні, їх батьки, вчителі та інші зацікавлені у здоров'яспрямованій діяльності особи (лікарі, психологи, соціологи, правоохоронці тощо).

Складовими елементами будь-якої педагогічної системи, а значить і Школи сприяння здоров'ю, виступають:

- мета розроблення педагогічної системи;
- наукові підходи, що регламентують методологічну основу дослідження та здоров'яспрямованої діяльності педагогічної системи;
- принципи, які відповідають науковим підходам і проголошують провідні ідеї, правила, закономірності діяльності в педагогічній системі;
- напрями функціонування або діяльності в педагогічній системі, які уточнюються за допомогою змісту, форм і методів;
- діагностика або моніторинг конкретних критеріїв, індикаторів, показників, рівнів тощо;
- очікуваний результат.

Діяльнісний підхід допомагає зосередитися на напрямках здоров'яспрямованої діяльності загальноосвітнього навчального закладу. У філософському словнику діяльність визначається як специфічна форма активного ставлення людини до навколишнього середовища, змістом якої є його зміна й перетворення відповідно до мети. З позиції психології, діяльність означає спрямовану активність, яка реалізує потреби суб'єкта. З позиції педагогіки: діяльність – це спосіб буття людини у світі, здатність її вносити в дійсність зміни [7].

З точки зору методології діяльність людини можна проектувати, конструювати, програмувати й управляти нею. Згідно з поглядами А. Новікова виконання будь-якої діяльності, зокрема і здоров'яспрямованої, можна розглядати в часі за такими фазами:

- фаза проектування – результатом є побудова моделі й планування її впровадження;
- технологічна фаза – результатом є впровадження, реалізація моделі;
- рефлексивна фаза – результатом стає оцінювання реалізованої моделі та визначення або її подальшого корегування, або створення нового проекту [5, 35].

Отже, відповідно до діяльнісного підходу обов'язковими елементами моделі мають бути: мета діяльності; суб'єкти діяльності; напрями діяльності; зміст діяльності; форми й методи; очікуваний результат.

Компетентнісний підхід спрямовує діяльність педагогічного й учнівського колективів на формування в учнів компетентностей і

компетенцій, у здоров'яспрямованій діяльності це – здоров'язбережувальна компетентність. Під здоров'язбережувальною компетентністю розуміють здатність учня застосувати всі належні компетенції в конкретних життєвих або навчальних умовах і обставинах на користь збереження, зміцнення й формування здоров'я [6]. У зв'язку з тим, що компетентнісний підхід передбачає, як і діяльнісний, організацію діяльності, але очікуваним результатом виступають не просто знання, вміння та навички, а компетентності й компетенції, що відповідає сучасним стратегіям освіти, то зараз компетентнісний підхід використовується частіше, ніж діяльнісний.

Середовищний підхід підкреслює ті необхідні умови, які треба забезпечити в навчальному закладі для досягнення очікуваного результату. Складовими такої моделі виступають: мета; умови (які можуть виражатися через зміст, форми й методи здоров'яспрямованої діяльності); діагностика (моніторинг забезпечення умов); результат.

Міжсекторальний підхід передбачає окреслення конкретних (або потенційних) партнерів у спільній діяльності школи з іншими установами, організаціями, бізнесовими структурами щодо досягнення поставленої мети. Тому складовими моделі, побудованої за таким підходом, мають бути: мета міжсекторальної взаємодії; суб'єкти міжсекторальної взаємодії; напрями міжсекторальної взаємодії (зміст, форми й методи), очікуваний результат.

Аналізуючи елементи моделей, що побудовані за різними науковими підходами, робимо висновок, що модель здоров'яспрямованої діяльності обов'язково має містити мету й очікуваний результат. Суб'єкт, якщо й не зазначається конкретно, як правило, передбачається. Наприклад, для моделі, побудованої із застосуванням середовищного підходу, суб'єкт може бути зазначеним в умовах: підготовка *вчителів* до здоров'яспрямованої діяльності, організація здоров'яспрямованої діяльності органів учнівського самоврядування (*учні* як суб'єкт), залучення *батьків* до здоров'яспрямованої діяльності тощо. Інші складові або елементи моделі змінні залежно від мети й обраного наукового підходу.

Під час застосування декількох підходів до побудови моделі здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу, один із підходів стає провідним і саме за ним визначаються основні елементи моделі. Наприклад, оберемо системний, діяльнісний та середовищний підходи. Системний підхід визначаємо як провідний, інші – супутні. Отже, наша модель має містити елементи, що визначаються системним підходом (мета, наукові підходи, принципи, зміст, форми й методи, діагностика, очікуваний результат). Додатково зазначаємо такі елементи моделі як суб'єкти (діяльнісний підхід)

та педагогічні умови (середовищний підхід) (рис. 1). За необхідності можна виокремити блоки цієї моделі. Так, мета, підходи та принципи складатимуть концептуальний блок, зміст, форми й методи – змістово-процесуальний, а діагностика (моніторинг) – діагностичний.

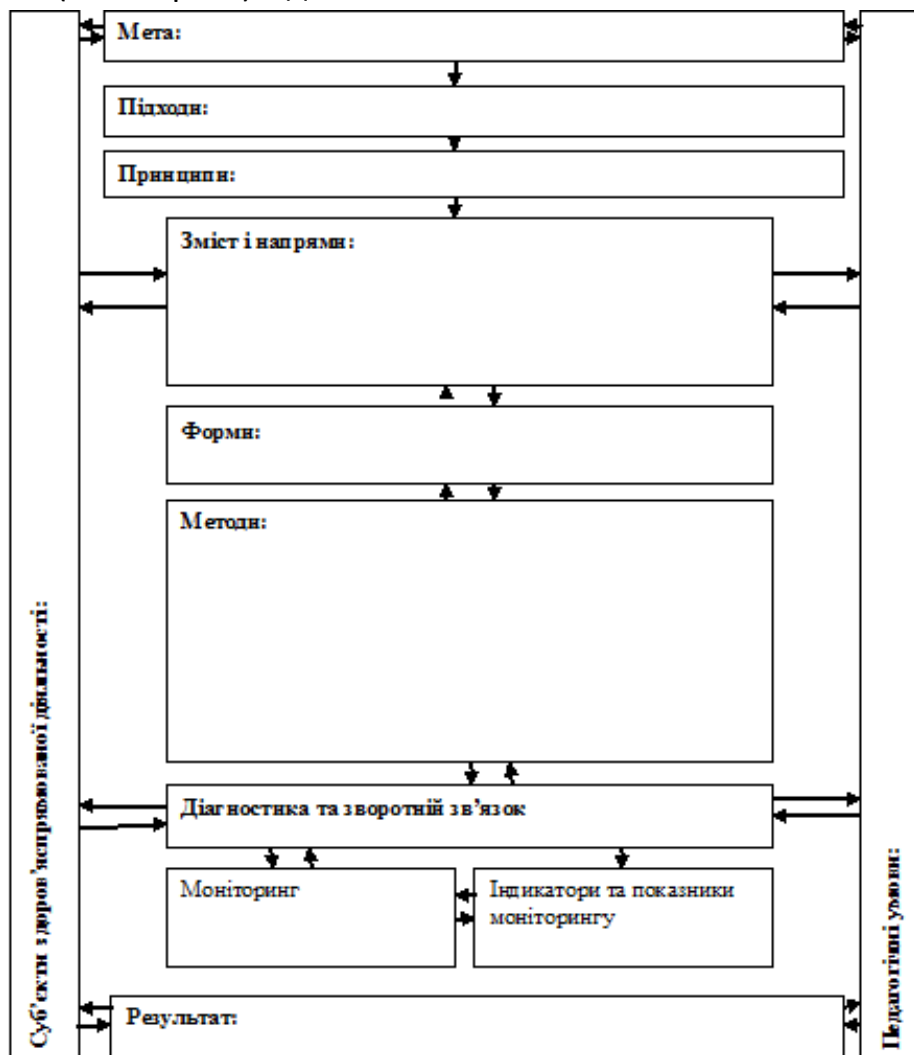

Рис. 1. Загальна структурна модель здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу Школи сприяння здоров'ю

Важливим моментом моделювання виступає встановлення зв'язків між її складовими. Зв'язки ілюструють логіку процесу, діяльності, шлях до досягнення очікуваного результату. Графічне зображення складових моделі зі встановленими зв'язками можна назвати структурною моделлю. Структурно-функціональна модель передбачає не просто зазначення зв'язків між складовими, а й дослідження функцій (ролі, значення, вагомості в процесі), кожної із складових, та особливостей функціонування об'єкта загалом. На рисунку наведена загальна структурна модель здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу, у якій простежуються двосторонні взаємозв'язки, що забезпечують зворотній

зв'язок, необхідний для спостережень за ходом діяльності та внесення необхідних коректив.

Висновки. Отже, для моделювання здоров'яспрямованої діяльності можна використовувати декілька наукових підходів, які визначають принципи діяльності та її провідні напрями (зміст, форми й методи). Діагностичний інструментарій добирається відповідно до індикаторів і показників моніторингу. Для розроблення моделі Школи сприяння здоров'ю рекомендуємо застосовувати структурний тип моделі, провідним науковим підходом обирати системний. У подальших дослідженнях планується розробити загальну модель здоров'яспрямованої діяльності на основі теорії функціональних систем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь : Перун, 2003. – 1440 с.
2. Воронцов Д. Б. Модель формирования социальной компетентности у подростков группы риска [Электронный ресурс] / Д. Б. Воронцов. – Режим доступа : http://www.superinf.ru/view_helpstud.php?id=999.
3. Енциклопедія освіти / [голов. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Єжова О. О. Теоретичні і методичні засади формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів : автореф. дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Єжова Ольга Олександрівна. – Київ, 2013. – 40 с.
5. Новиков А. М. Предмет и структура методологии [Электронный ресурс] / А. М. Новиков, Д. А. Новиков // Мир образования. – 2008. – № 1. – Режим доступа : <http://methodolog.ru/>.
6. Основи здоров'я: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–4 класи [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/>.
7. Философский энциклопедический словарь / [Гл. Редакция : Л. Ф. Ильичев, П. Н Федосеев, С. М. Королев, В. Г. Панов] – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
8. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М.–Л. : Наука, 1966. – 300 с.

РЕЗЮМЕ

Єжова О. А. Моделирование здоровьесозидающей деятельности учебных учреждений.

В статье представлены научные подходы к моделированию здоровьесозидающей деятельности учебных учреждений как учреждений Школа содействия здоровью. Высказывается мнение, что при построении модели целесообразно применять несколько научных подходов, при этом один из них является основным. В зависимости от ведущего научного подхода модели здоровьесозидающей деятельности имеют свои отличия. Приведена общая структурная модель здоровьесозидающей деятельности Школы содействия здоровью на основе системного подхода.

Ключевые слова: моделирование, модель, здоровьесозидающая деятельность, научные подходы, Школа содействия здоровью.

SUMMARY

Yezhova O. Modeling health-oriented activities of the education institutions.

The article presents the scientific approaches to modeling health-oriented activities of educational institutions as Health Promoting Schools. Any model of educational research should reflect the process (training, education, any kind of activity, the personality traits of professional competence). Modeling is mostly interpreted as the process of building and research models. Analysis of national educational literature proves that the term «teacher modeling» the scientists understand as the current display of characteristics of the educational system in a specially constructed object that performs model.

The author of the article classifies models according to various criteria, in particular, by reproducible characteristics. According to Russian scientists substantial, structural, functional and mixed model can be identified in this classification. It is proved that according to educational research mixed structural and functional models are used more often. The structural models respond to the internal organization of the designed object and according to the interpretation of the term «structure» they reflect interconnection among certain parts of a relationship and its internal structure. Thus, the structural components of the model can be studied at the School of Business aimed at health promotion and the relationships between them.

It has been suggested that the construction of the model should be advisable to use several scientific approaches, with one of them is essential. Depending on the model of leading scientific approach health-oriented activities have their differences. Scientific approaches determine the principles of its major directions (content, form and methods). Diagnostic tools are selected according to performance indicators and monitoring.

The general structural model of the Health Promoting School based on a systematic approach as the leading is shown in the article. The proposed model contains the elements that define the systematic approach: purpose, scientific approaches, principles, content, forms and methods of diagnosis, the expected result. The following model elements as subjects (activity approach) and pedagogical conditions (environmental approach) are additionally noted. Thus, the purpose, approaches and principles form the conceptual block; content, forms and methods – content-procedure and diagnostics (monitoring) make a diagnostic block. An important aspect of modeling is to establish links between its components. The links illustrate the logic of the process, activity, a way to achieve the expected result. In order to develop a model Health Promoting School it is recommended to use a structural model type, the leading scientific approach to choose the systematic approach.

Key words: modeling, model, health-oriented activities, scientific approaches, Health Promoting School.